

ЗЕЛЕНЕ СВЯТО У СТОЛИЦІ ДИТИНСТВА

Ніна ГНАТЮК
Фото Євгена БУКЕТА

Є чимало місць, дорогих українському серцю. Це Чернеча гора у Каневі, джерела "Лісової пісні" у Колоджному, Франкова кузня в Науєвичках...

А цього разу, на Святу Трійцю, дороги покликали нас на благословенну Полтавщину, у село Суха Кобеляцького району, де пройшли дитячі роки Олесь Гончара — тоді ще Сашка Біличенко (таке справжнє прізвище письменника).

І діти дніпропетровці й полтавці сперечаються, де народився автор "Прапороносців", "Тронки", "Собору".

Знайдено метричну книгу, яка підтвердила слова старшої сестри письменника Олександри (Біличенко) Сова, що її брат народився таки у Ломівці, що нині є передмістям Дніпропетровська. Тут же, в родинній хаті, було написано і знамениті "Прапороносці".

Та тривалий час у підручниках, хрестоматіях, дослідженнях про життя і творчість видатного письменника значилося, що він народився і виріс саме у с. Сухій. Як же з'явилися на літературній карті аж два місця його народження?

Музей-садибу Олесь Гончара на Полтавщині облаштовано у відреставрованої дідовій хаті. Побудували її 1892 року Гаврило і Єфросинія Гончарі. Виростили в ній трьох дітей: Якова, Тетяну і Вустю. Сто років тому 25-річному дівчинку подолала тана до Катеринслава на заробітки. Наньчила дітей у багатих сім'ях, а потім влаштувалася на завод. Там і зустріла свого судженого — Терентія Сидоровича Біличенка. Побралися, 1914 року народилася донечка Шура. Повернувшись із Першої світової війни, Терентій узяв земельний наділ, самотужки, в чотири руки, звели хатину. 1918 року в ній народився Сашко. Пані Шура згадує, що на розпитування, де взявся братик, їй сказали: "У картоплині левів". І чотирирічна дівчинка обстежила всі грядки, чи не знайдеться там же й сестрички.

Отже, можна здогадатися, що народився Сашко Біличенко напередодні Трійці, коли вже підросла картопля. А в метриці з татових уст записали його 3 квітня, бо старша донька народилася 4 квітня. Невдовзі молода мати важко захворіла, заступившись на будівництві хати, і 26 грудня (за старим стилем) 1920 року її не стало. І залишила напівсиротами двох малих дітей.

За півроку до смерті дружини Терентій Біличенко заїхався з двоюрідною сестрою Тетяною — Єфросинією Каленик. І дід з бабою вирішили забрати дворічного Сашку в Суху, щоб мачуха менше ремствувала. Саме з весни 1921 року хлопчина і ріс у хатині під солом'яною стріхою у слободі Сухій.

1926 року Сашко став навчатися у Сухівській робітничо-селянській школі. Тут хочеться навести рядки з автобіографії Олесь Гончара: "Доскіпувачі питають: звідки ж такі — з Полтави чи Дніпропетровська? І звідтам, і звідтам. Тато й мама помирили. З козаків, звичайно, іще пригадую: дід Білий (з дитинства) козацького роду, козакували його предки: козаки Білі. А батько вже був "Біличенко". А я опинився на материнським дереві родовіднім — гончарівського роду. Які загадки? Ніяких. Просто робилося: материн брат, дядько Яків (Гончар), повів мене у школу, як настав час, і записав: Гончар. Оце й усе. По-маминому, бабусиному, дідусевому... Так і прижилося".

Через три роки навчався в селі Хорішки. Тамтешній учитель, помітивши тямучість хлопця, його пристрась до книжок, захопив у нього надсилати листи до місцевої

газети. Закоханий у вірші Олександра Олесь, вчитель теж називав свого вихованця Олесем. Так і став підписувати свої перші "літературні твориння" — Олесь Гончар.

З 1928 року Олесь Гончар бував у хаті свого дитинства лише у відвідні та під час студентських канікул. Після війни він приїжджав провідувати рідню у час відпустки, часто листувався з рідними, жителями навколишніх сіл.

Саме ця земля напоїла його своєю солодкою водою, духмяним повітрям, настояним на квітучих ліпах, любистку і чебреці, м'яті й полині, польовому різнотрав'ї. Такого густого терпкоцітту я, здається, не вдихала ще ніколи, як під час цього річного свята у державному літературно-меморіальному музеї-садибі Олесь Гончара у Сухій.

Ідея створити музей на дідовому обійсті у земляжці виникла ще за життя класика української літератури. Вони написали про свої міркування письменникові, та Олесь Терентійович відповів: "Лише безсовісна людина може собі за життя будувати пам'ятники, музеї".

Зболене серце Олесь Терентійовича Гончара зупинилося відраді, о 4 години 15 хвилин 37 серпня 14 липня 1995 року — після четвертого інфаркту. Відразу ж після того, як небо і небайдужі люди оплакали захисника волі, правди, щастя народу, оборонця української незалежності й мови, творчі поборники, дружина письменника Валентина Данилівна почали опікуватися відбудовою садиби у селі Сухій: старенька хата, що давала йому в дитинстві тепло, годувала хлібом і борщем з бабусиною печі, мала ожити, знову стати берегинєю його творчості й пам'яті.

У рік відзначення п'ятих роковин з дня смерті О. Гончара перші відбудувачі відбудованої оселі переступили поріг. Уже втретє на Трійцю у цьому благословенному куточку Полтавщини проводять літературно-мистецьке "Зелене свято Гончарового дитинства". Незабутній письменник усією душею любив Трійцю. У "Щоденниках" він залишив такий запис: "Трійця! Зелене свято мого дитинства... Як тоді в нас гарно було... Вся наша Суха — в клечанні".

В хаті м'ята, любисток пахнуть, долина встелена зеленим, вона теж у пахоцях...

Саме такою і зустріла нас хата Гончарового роду. Дбайливими руками господарки музею, рідної йому за кров'ю і духом Тетяни Бондаревської, дерев'яний тип обійстя укавітчані рушниками, віночками, любистком і м'ятою. Пахучими травами встелено долівку в хаті, букети ромашок, волошок, маків наповнюють духом сонця і поля сіні й дві невеликі кімнати, у яких

розміщено не просто музейні експонати, стелци і портрети, картини, а й рукописи, листи письменника. Тут можна побачити його сорочку, годинник, окуляри, друкарську машинку, інші особисті речі.

Учителі, учні, студенти, письменники і журналісти з Кобеляк, Полтави, Дніпропетровська, інших міст і сіл уважно "слухають" розповідь Тетяни Бондаревської про життя і творчість Гончара, його мужність у роки Великої Вітчизняної війни (сержанта-мінотерника відзначено трьома медалями "За відвагу", орденами "Солдатської слави" і "Червоної зірки").

А в післявоєнні роки — пістолетом напруженої творчої праці: цілоденна робота над романами "Прапороносці", "Таврія", "Перекоп", "Собор", "Тронка", новелами, публіцистикою. А це наполеглива праця у Верховній Раді, Спілці письменників України, Українському Комітеті захисту миру, Шевченківському комітеті.

Колі слободу Суха перейменували на село Сухе, а згодом зарахували його до неперспективних, Олесь Гончар долав чимало сил, щоб не зникла з лиця землі коліска його дитинства. Чимало зусиль доклали письменник і депутат Олесь Гончар, щоб у селі було побудовано школу, лікарню, підведено газ, прокладено дорогу, споруджено будинки для молодих сімей. Як міг, він продовжував піклуватися про дорогий серцю куточок Полтавщини до останнього удару серця. І земляки за добро віддячують доброю, світлою пам'яттю.

Ожило, завирувало дитячими голосами, давнякими піснями подвір'я Гончарового козацького роду. На свято Трійці завітали сюди шановані гості — ректор Полтавського державного педуніверситету імені В. Короленка Володимир Пашенко, професор, гончарознавець, декан філологічного факультету Микола Степаненко, проректор Валентина Титаренко і Наталія Суласва, завідувач кафедри української літе-

ратури Віра Мелешко.

Науковці з Полтави та Дніпропетровська приїхали не з порожніми руками — музейну експозицію поповнили книги Миколи Степаненка "Публіцистична спадщина Олесь Гончара", літературно-художнє видання "Олесь Гончар і Дніпропетров'я", автор-упорядник якого — старший науковий співробітник Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького Світлана Мартинюк.

На імпровізованій сцені, посеред молодого саду, своє слово про великого письменника і громадянина виголосила голова Дніпропетровської організації НСПУ Леся Степановичка та її колега по перу Володимир Сиренко, керівник Полтавської письменницької організації Олена Гаран, секретар НСПУ Анна Багряна, лауреат літературної премії ім. О. Гончара Олесь Воля, журналіст із Києва Андрій Мельничук, який подарував музеєві численні світлини О. Гончара, зроблені в останні місяці життя письменника.

Заслужений артист України, режисер Національної радіокомпанії Василь Обручов майстерно прочитав уривок з роману "Собор". Сухівчани і гості свята радо вітали Якова Оксюта, друга юності Олесь Гончара, військового журналіста, який кілька десятиліть керував міжнародним відділом Спілки письменників України, сприяв популяризації української літератури за кордоном, а зараз — секретар комісії НСПУ з творчої спадщини О. Гончара, упорядник першого тому його епістолярної спадщини. Ця книга нещодавно побачила світ у бібліотеці давній Шевченківських лауреатів. У свої поважні літа (Я. Оксюта на рік молодший за О. Гончара) відомий журналіст, гончарознавець весь у вирі організаційних і творчих справ: разом з Валентиною Данилівною упорядковує архів письменника, готує нові томи його повного зібрання творів, піклуються про вшанування пам'яті

одного з найбільших подвизників відродження незалежної Української держави, передає свій величезний життєвий досвід молодим. Музей-садибу О. Гончара у Сухій — то втілена в життя одна з найбільших мрій невтомної, духовно молоді В. Гончар та її помічниця.

"Щастя моє і пісня моя — мама і бабуся", — писав Олесь Терентійович. І на святі у виконанні фольклорного гурту "Гончарів кринич" (керівник — Валентина Уткіна) дуже доречними і зворушливими були пісні про матір, рідну землю, любов і вірність.

Здається, а не лише гості свята, а й стара вузлувата груша, ро-

веснича бабусі письменника, заслухалася тими жіночими срібними голосами. І звязала частуванням гостей диво-узваром зі своїх смачних плодів. Смак того узвару ще довго супроводжував нас як добрий сполин дитинства, дух бабусиної казки.

На літературній зустрічі у Кобеляцькій районній бібліотеці разом із письменниками, науковцями виступили також заступник голови райдержадміністрації Лідія Плучник, директор централізованої бібліотечної системи Галина Мосієнко, лауреат Міжнародної українсько-німецької премії ім. О. Гончара, молодий публіцист Євген Букет. Прозвучали вірші, присвячені пам'яті видатного майстра слова, громадського діяча, подвизника національної ідеї.

"Зелене свято Гончарового дитинства" у день Трійці продовжилося на сцені парку культури і відпочинку в Кобеляках, де виступили письменники, науковці, колективи художньої самодіяльності.

Було підбито підсумки літературного конкурсу "Собори душ своїх бережить" та районного конкурсу юних художників "Світлі образи в оповіданнях Олесь Гончара".

І я рада була отримати колективний збірник найкращих творів молодих літераторів Полтавщини двох попередніх років. Ось рядки з вірша Євгенія Чугуй:

За обрієм —
Невже це так далеко?
Це, певно, та межа,
Де розбиває Бог з Опішні глеки,
Як хтось йому творити заважа!
Лишали ми гостинну полтавську землю в рясній дощі. Молоде колосся спрагло вбирало свіжу вологу, ясний в полях маки, а при дорозі раз по раз виднілися гуртки народних майстрів — продавали кераміку, золотолозу — корзини і крісла.

А мені думалося про те, що, певно, Гончарова душа і на небесах не має тиші спокую: дороге його серце село оживляє рясними молодими голосами лише у дні Зелених свят: у Сухій зовсім нема дитячої шільного віку, в селі залишилося лише 90 жителів старшого покоління. Двоповерхова школа, яку так опікувався академік Гончар, давно не працює, руйнується під дощами. І невтомна господиня музею-садиби Тетяна Бондаревська мріє про те, що знайдуться небайдужі люди, меценати, завдяки яким у цьому просторому приміщенні можна було б створити літературний музей, адже всієї експозиції вже записно у двох кімнатах дідусевої хати. До музею звідусіль надсилають книги, статті, наукові дослідження. Та й літературна Полтавщина могла б бути ширше представлена в цьому унікальному культурно-освітньому закладі. Отож, спільними зусиллями допоможемо зробити село Гончарового дитинства домівкою не лише для кількох десятків ветеранів праці, не поодинокую цяткою на літературній карті рідного краю, а квітучою оазою духовності, живою криницею для спраглих.

Учасники свята — біля хати-музею